

ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΑΙ ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΑΤΤΙΚΗΣ.

Συλλογή πρώτη.

I.

Παρά τὸ ναΐδιον τῆς Παναγίας Θεοτόκου τῆς ἐπονομαζομένης Κουλορδοῦς, οὐχὶ μακρὰν τοῦ χωρίου Κάτω εἴτε Νέα Λιόσια τῶν Ἀθηνῶν, ἐναπόκεινται διάφορα πεντελήσια μάρμαρα προερχόμενα πιθανῶς ἐκ παλαιᾶς τινος βυζαντιακῆς ἐκκλησίας ἐκεῖ που πλησίον ἰδρυμένης. Ἐν ἐκ τῶν μαρμάρων αὐτῶν εἶναι θωράκιον, ἐφ' οὗ ὠραῖος φυλλοφόρος σταυρὸς γεγλυμμένος μετὰ περισσῆς φιλοκαλίας ὑπὲρ δεξιῦ λαξευτοῦ. Ἐτερον μάρμαρον φέρει ἀνάγλυφα φυλλώματα ἐξόχου βυζαντιακῆς τέχνης. Τρίτον τέλος μάρμαρον μετ' ἀναγλύφων κοσμημάτων, — μήκους 1,21, ὕψους 0,25 καὶ πάχους 0,22 ὡς ἔγγιστα — ὅπερ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θὰ ἐχρησίμευεν ὡς ὑπέρθυρον, δύναται ὁμῶς κάλλιστα νὰ ἐκληφθῆ καὶ ὡς κοσμητήριον — φέρει τὴν ἀκόλουθον ἐπιγραφὴν, ἣτις κατ' ἐμὲ κριτὴν δὲν εἶναι οἷτε ἀρχαιοτέρα τοῦ δεκάτου αἰῶνος οὔτε πάλιν νεωτέρα τῆς ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ οἴκου τῶν de la Roche κατοχῆς τῶν Ἀθηνῶν :

ΜΗCΤ//Η ΚεΕΝΤΙ

ΒΑCΙΛΕΙΑCΟΥΤΟΥΛΟΥΛΟΥCΟΥΙΩ̅Α̅ΝΝΟΥΜΟΝΑΧΩ̅ΝΚΑΙΠΡΕCΒΥΤΕ
ΡΟΥΤΟΥΜΕΛΙ̅Α̅ΝΟΥ: ΤΟΥ...

*Ἦτοι:

Μηστ[ητ]η Κ(ύρι)ε εν τι [=τῆ]

βασιλεια σου του λουλου [=δούλου] σου Ιωάννου
μοναχου και πρεσβυτερου του Μελιάνου: του[πικλην].

¹⁾ Σημειωτέον ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ ἐν τῇ πρωτοτύπῳ συνίσταται ἐκ δύο στίχων. Ἐν τούτῳ οἱ στίχοι 2 καὶ 3 τῆς ἡμετέρας ἐνταῦθα μεταγραφῆς ἀποτελοῦσι νῦνα στίχον. Ἐπίσης ἐν τῇ πρωτοτύπῳ κεῖται πάντοτε τὸ: ΟΥ̅ συνηνωμένον. Ἀλλὰ διὰ τυπογραφικὴν ἔλλειψιν ἀπεδόθη τούτο ἐνταῦθα διὰ δύο γραμμῶν.

Τὰ γράμματα τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι ἔκτυπα κομφῶς καὶ ἐπιμελῶς ἐξεργασμένα· μόνον τοῦ Δ τῆς λέξεως: δοῦλου παρέλιπεν ὁ χαράκτης νὰ ἐγκολάψῃ τὴν κάτω κεραίαν οὕτως, ὥστε ἐν τῇ μνημείῳ ἀναγινώσκεται: ΛΟΥΛΟΥ ἀντί: ΔΟΥΛΟΥ. Ὑπὸ σημείωσιν ὅτι καὶ ἐν ἄλλῃ βυζαντιακῇ ἐπιγραφῇ Ἀττικῆς (ἣτις τανῦν ἐναπόκειται ἐν τῇ συλλογῇ τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας Ἀθηνῶν ὑπ' ἀριθ. 601) ἐπίσης ἀναγινώσκεται ΛΟΥ[Δ]ΗΟ ἀντί ΔΟΥ[Δ]ΗΟ. Παραδέχομαι καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ ἐπιγραφῇ σφάλμα τοῦ χαράκτου ἐπιλαθομένου νὰ χαράξῃ τὴν κάτω γραμμὴν τοῦ Δ. Διότι πολὺ τολμηρὸν θὰ ἦτο νὰ δυσχυρισθῇ τις, ἐρειδόμενος εἰς τὰ δύο ἀνωτέρω παραδείγματα, ὅτι κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ἐν Ἀττικῇ ἦτο ἐν χρήσει τύπος λ ο ὕ λ ο ς = δοῦλος καὶ λ ο ὕ λ η = δούλη.

Τὸ ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπιγραφῆς Μ ἤ σ τ [η τ] η, ὡς συνεπλήρωσα, εἶναι ὅπωςδῆποτε φαινόμενον φωνητικὸν νεοελληνικὸν ἄξιον σημειώσεως καὶ προσοχῆς. Οὕτω, μ ἤ σ τ η τί μου, φέρεται ὁ τύπος παρὰ τῇ νεοελληνικῇ λαφῇ εἰλημμένος ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης. Ἐπίσης ζῶντες καὶ πολλῇ μᾶλλον διαδεδομένοι τύποι εἶναι τὸ μ ν ἤ σ τ η τί μου καὶ ν η σ τ η τί μου¹⁾. Τὸ μ ν ἤ σ τ η τι μάλιστα εἶναι πολὺ παλαιὸν καθ' ὅσον ἀπαντᾷ ἤδη τῇ 161 πρὸ Χριστοῦ ἐν κεχροισμένῳ παπύρῳ τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου²⁾. Ἐπίσης μυριόλεκτον εἶναι τούτο ἐν ἐπιγραφαῖς — Ἀττικῆς καὶ ἄλλων χωρῶν — τῆς Βυζαντιακῆς περιόδου καὶ τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας³⁾. Περὶ δὲ τοῦ συμπλέγματος σ θ = σ τ ἐν τῇ μέσῃ καὶ νέα ἑλληνικῇ ἴδὲ προχείρως τὰς γραμματικὰς συγγραφὰς τοῦ Jannaris⁴⁾ καὶ Dieterich⁵⁾.

Τὸ ἐπώνυμον Μελιανὸς ἐλλείπει ἐκ τῆς συναγωγῆς τῶν βυζαντιακῶν ἐπωνύμων τοῦ Hein. Moritz⁶⁾. Φαίνεται δὲ τελείως ἀπίθανον νὰ προῆλθε

¹⁾ Πρβλ. A. N. Jannaris, An historical greek grammar chiefly of the Attic dialect as written and spoken from classical antiquity down to the present time. Ἐν Λονδίῳ 1897, σ. 268, παραγρ. 996, 166.

²⁾ Greek Papyri in the British Museum. Catalogue with Texts. Ed. by Kenyon. London 1893, p. 24, 4; 26, 4. — Πρβλ. A. N. Jannaris ἐνθ' ἀνωτέρω, σ. 93, παραγρ. 177. — K. Dieterich, Untersuchungen zur Geschichte der griechischen Sprache... Ἐν Λειψία 1898, σ. 100.

³⁾ Στεφάνου Α. Ξανθοῦ δίδου, Χριστιανικαὶ ἐπιγραφαὶ Κρήτης. Ἐν τῇ Ἀθηνᾶ, τόμ. ΙΒ' (1903) σ. 145 (καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει μετὰ τῆς αὐτῆς σελιδώσεως) — Δελτίον Β' τῆς ἐν Ἀθήναις Χριστιανικῆς Αρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Ἐν Ἀθήναις 1894, σ. 52 καὶ 55. — Κλ. Κλ. Κλ.

⁴⁾ Ἐνθ' ἀνωτέρω, σ. 93, παραγρ. 177.

⁵⁾ Ἐνθ' ἀνωτέρω, σ. 100.

⁶⁾ H. Moritz, Die Zunamen bei den byzantinischen Historikern und Chronisten. I.—II. Teil. Programm des humanistischen Gymnasiums in Lands-hut 1896/97, 1897/98.

τούτο ἐκ τῆς πόλεως Μελίας τῆς Καρίας, ἣτις μνημονεύεται παρὰ Στεφάνῳ Βυζαντίῳ¹⁾). Κατὰ ταῦτα δὲν θὰ ἦτο καὶ πολὺ στοχαστικὴ ἢ κατάταξις τοῦ ἐπωνύμου Μελιανὸς εἰς τὴν τάξιν ἐκείνων τῶν βυζαντιακῶν ἐπωνύμων, ἅτινα κυρίως εἶναι ἐθνικὰ ἢ τοπικὰ μεταστάντα ἔπειτα — ὡς εἶναι σύνηθες καὶ παρὰ τοῖς νεωτέροις Ἑλλησιν — εἰς ὀνόματα οἰκογενειακά²⁾). Πρβλ. τὰ Σεβαστεϊανός³⁾, Δοκειανός (ἐκ Δοκείας τοῦ Πόντου⁴⁾), Ἀσιανός κλ. κλ. κλ. ⁵⁾). Προφανῶς τὸ ἐπώνυμον Μελιανὸς παράγεται ἐκ τοῦ μέλι, ὅθεν πλήν τῶν ἄλλων βυζαντιακῶν ἐπωνύμων καὶ τὸ Μελίας⁶⁾ καίτοι κατὰ τινὰς τοῦτο προήλθεν ἐκ τοῦ ἀρμενικοῦ Meleh⁷⁾). Πρωτιμῆτος δὲ πάντως τοῦ Μελιανὸς ὁ ἐπὶ τῆς ληγούσης τονισμός, διότι εἰρήσθω ὅτι ἔχομεν καὶ τινὰ βυζαντιακὰ ἐπώνυμα λήγοντα εἰς — ἄνος.

Τὰ ἐν τέλει τῆς ἐπιγραφῆς συνεπλήρωσα: τοῦ [πίκλην], ἠδυνάμεθα ὁμῶς νὰ συμπληρώσωμεν: τοῦ [ποιήσαντος...]. Περὶ τοῦ τύπου τοῦ πίκλην ἴδὲ τὰ σημειούμενα ὑπὸ Moritz⁸⁾.

Ἐν καιρῷ ἐπιφυλάσσομαι νὰ παράσχω καὶ πανομοιότυπον τῆς ἀνωτέρω ἐπιγραφῆς.

II.

Ἀπόκρουσμα ἐπιγραφῆς γεγλυμμένης ἐπὶ πλακὸς ἐν σχήματι τμήματος κυλίνδρου. Πάχος μέχρι 0,025. Ὑψος μέχρι 0,016. Ἐναπόκειται ἐν τῇ κεντρικῇ Ἐπιγραφικῇ Μουσεῖῳ Ἀθηνῶν ἀγνωστον πόθεν ἀκριβῶς κομισθὲν εἰς αὐτό:

ΒΡ'ΙΩ ΙΘ ΙΝ Ι'

Ἦτοι:

[...μηνι...] βρίω ΙΘ' Ιν (δικτιῶνος) Ι'

Δύσκολον νὰ προσδιορισθῇ εἰς τὶ εἶδος ἐπιγραφῆς ἀνήκει τὸ ἀπόκρουσμα πιθανῶς εἰς ἐπιτύμβιον.

¹⁾ Ἐκδοσις Aug. Meinekii, σ. 442,5: „Μελία πόλις Καρίας. Ἐκαταῖος γενεαλογιῶν δ' τὸ ἐθνικὸν Μελιεύς ὡς Ὑριεύς“.

²⁾ Πρβλ. H. Moritz, ἐνθ' ἀνωτέρω. I. Teil, σ. 49. — II. Teil σ. 34 κ. ἐ.

³⁾ Πρβλ. Συνόδην Παπαδημητρίου ἐν Bizantijskij Vremennik, τόμ. V (1898) σ. 729, τόμ. VI (1899) σ. 168.

⁴⁾ Πρβλ. Σπ. Π. Λάμπρον ἐν „Νέφ Ἑλληνομνήμωνι“ τόμ. Δ' (1907) σ. 179 κ. ἐ.

⁵⁾ Πρβλ. H. Moritz, ἐνθ' ἀνωτέρω. I. Teil σ. 49.

⁶⁾ H. Moritz, ἐνθ' ἀνωτέρω σ. 45 — G. Schlumberger, Sigillographie de l'Empire Byzantin. Ἐν Παρισίοις 1882, σ. 275 καὶ 679.

⁷⁾ Συνόδης Παπαδημητρίου ἐνθ' ἀνωτέρω, τόμ. V (1898) σ. 715, τόμ. VI (1899) σ. 170.

⁸⁾ Ἐνθ' ἀνωτέρω. I. Teil σ. 31 κ. ἐ.

III.

Κατὰ τὸ ἀνάλημμα τὸ δυτικῶς τῆς σημερινῆς εἰσόδου τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν, ὅπερ ἀνάλημμα δὲν εἶναι ἀρχαίων χρόνων ἀλλὰ κατεσκευάσθη πρὸ ὀλίγων τινῶν ἐτῶν ἐπιστάσις τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, ἐντετελείχεται μεταξύ ἄλλων τινῶν ἀρχαίων κατεργασμένων λίθων καὶ τις στήλη ὀρθογωνικῆ γλαυκοχρόου μαρμάρου, πλάτους 0,54 καὶ ὕψους 1,80. Φαίνεται ὅτι ἡ ἐνεπιγραφὸς αὕτη στήλη ἦτο ποτὲ ἐντετελεισμένη ἐν ἀρχαίῳ εἴτε μεσαιωνικῷ τινι οἰκοδομήματι. Ἐάν δὲ τοῦτο ἀληθεύῃ — ὡς ἐγὼ τοῦλάχιστον νομίζω — ἡ κατωτέρω ἐπιγραφὴ δὲν εἶναι πλέον ἐπιτύμβιος, ἀλλὰ κατατακτέα εἰς τὰ ἐπιγραφικὰ χαράγματα (graffiti), ἅτινα πολυάριθμα ἀναγινώσκονται ἐπὶ τῶν τοίχων καὶ κιόνων πλείστων τῆς Ἀττικῆς παλαιῶν οἰκοδομημάτων — καὶ μάλιστα τοῦ Παρθενῶνος, τοῦ Ἐρεχθίδειου, τῶν Προπυλαίων καὶ τοῦ λεγομένου Θησείου — καὶ περὶ ἃ ἐπιγραφικὰ χαράγματα καὶ δὴ τὰναγόμενα εἰς τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους πρῶτος ἡσχολήθη ὁ Κυριακὸς Πιττάκης¹⁾ ἐκδοὺς ἑκάτῃ ἐξ αὐτῶν — αἱ ἐκδόσεις αὐτοῦ μετὰ τινων μικρῶν βελτιώσεων συμπεριελήφθησαν εἰς τὸ Corpus Inscriptionum Graecarum²⁾ — καὶ βραδύτερον μᾶλλον εὐδοκίμως ὁ ρώσσοσ ἀρχιμανδρίτης Ἀντωνῖνοσ³⁾ καὶ ὁ ὁμοεθνήσ αὐτοῦ Stezsnevskij⁴⁾, ἵνα βεβαίως περιορισθῶ εἰς τοὺς συστηματικώτερον πως ἀσχοληθέντας εἰς τὰ περὶ οὗ ὁ λόγος μνημεῖα καὶ δὴ τῆσ πρὸ τῆσ Τουρκοκρατίας περιόδου⁵⁾.

¹⁾ Ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι. Περίοδος Α'. Φυλ. 34, 1853, σ. 936—937 (ἀριθ. 1574—1589), σ. 938—939 (ἀριθ. 1591—1600). φυλ. 38, 1854, σ. 1214—1216 (ἀριθ. 2449—2454). Φυλ. 43, 1856, σ. 1435—1448 (ἀριθ. 2914—2993). Φυλ. 50, 1858, σ. 1808—1810 (ἀριθ. 3456—3478). Φυλ. 52, 1859, σ. 1910 (ἀριθ. 3711). Τὰς ἐκδόσεις τοῦ Κ. Πιττάκη συνοδεύουσι καὶ πανομοιότυπα καὶ πολλάκις καὶ τινες ἐπισημειώσεις.

²⁾ Τόμ. IV. Τεύχοσ II. Μέροσ XL. Ἀριθ. 9321—9421.

³⁾ ΑΡΧΗΜΑΝΔΡΙΤΑ ΑΝΤΟΝΙΝΑ, Ο ΔΡΕΒΝΙΧΪ ΧΡΙΣΤΙΑΝΣΚ ΙΧΪ ΝΑΔΠΙΣΙΑΧΪ ΒΪ ΑΘΙΝΑΧΪ [= Ἀρχιμανδρίτου Ἀντωνίου, Περὶ τινων χριστιανικῶν ἐπιγραφῶν Ἀθηνῶν] Ἐν Πετροπόλει 1874. Εἰς 4ον. Σελίδεσ 84, μετὰ 26 λιθογραφικῶν πινάκων.

⁴⁾ „Παλαιογραφικαὶ παρατηρήσεις ἐπὶ μνημείων ἑλληνικῆσ γραφῆσ“. Ἐν τοῖσ Ὑπομνήμασι τῆσ ἐν Πετροπόλει αὐτοκρατορικῆσ Ἀκαδημίας. Τόμ. ΚΖ' 1876. Τὸ ἔργον τοῦτο δὲν ἠδυνήθη ἐισέει νὰ ἴδω ἐγὼ αὐτόσ. Γνωρίζω τοῦτο ἐκ παραπομπῶν καὶ δὴ τοῦ Σ π. Π. Λάμπρου ἐν τῇ μεταφράσει τῆσ Ἱστορίας τῆσ πόλεωσ τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τοὺσ μέσοσ αἰῶνασ τοῦ Φ. Γρηγοροβίου. (Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Μαρασλή). Τόμ. Α'. Ἐν Ἀθήναισ 1904, σ. 223 ἐν ὑποσημείωσει 1.

⁵⁾ Πολλῶ μᾶλλον συστηματικώτεραι θάποδειχθῶσιν αἱ περὶ τὰ Ἀττικὰ χαράγματα τῶν βυζαντιανῶν χρόνων καὶ τῆσ Τουρκοκρατίας ἐργασαί τῶν κ. κ. Κ. Γ. Ζησίου καὶ Κ. Μ. Κωνσταντοπούλου, ὧν μικρὰ τινὰ τμήματα ἔχουσιν ἤδη δημοσιευθῆ. — Πρὸλ. „Βυζαντίδοσ“ τόμ. Α' (1909) σ. 109 κ. ἐ., 114 κ. ἐ.

Ἴδου τὸ πανομοιότυπον τῆς ἐπιγραφῆς, μᾶλλον δὲ τοῦ ἐπιγραφικοῦ χαράγματος, τῆς ἀνωτέρω ὀρισθείσης στήλης :

† ΕΤΕΛΗΘΗ ΕΝ Κ(ΥΡ)Ω
 Η ΔΟΥΛΗ ΤΟΥ Θ(Ε)Υ ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ ΔΤΗ ΣΑ
 ΜΗΝΙ ΔΕΚΕΒΡΗΟ ΗΜΕΡΑ
 ΤΕΤΑΡΤΗ ΗΝ ΔΕΚΤΗ ΟΝΟΣ Ζ
 Η, Ϛ ΥΚ Ζ

*Ἦτοι :

† Ἐτελεθῆθη ἐν Κ(υρί)ω
 ἡ δούλη τοῦ θεοῦ Εὐφροσύνη
 μηνὶ Δεκεβρήο ἡμέρα
 τετάρτη ἡνδε(ι)κτηόνος Ζ'
 ἔτ(ους) 'ΕΥΚΖ'

Τὸ ἐν τῇ μνημείῳ ἀναφερόμενον ἔτος 'ΕΥΚΖ' (= 6427) ἀπὸ θεμελιώσεως κόσμου εἶναι ἀντίστοιχον πρὸς τὸ 919ον ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως. Ἴδου λοιπὸν ἐπὶ πᾶσι καὶ μία ἄλλη — ἴσως περιττεύουσα πλέον — εὐλαὸς ἐντονωτάτη διαμαρτυρία κατὰ τῶν ληρημάτων ἐκείνων, οἵτινες διίσχυρίσθησαν ὅτι ἡ Ἀττικὴ διετέλεσεν ἔρημος καὶ ἄσπαρτος ἐπὶ τετρακόσια ὅλα ἔτη ἀπὸ τοῦ ἔκτου μέχρι τοῦ δεκάτου καὶ πλέον αἰῶνος¹⁾.

Τὸ ἐν στίχῳ 2 μετὰ τὴν λέξιν Εὐφροσύνη συμπλήρωμα δὲν ἠδυνήθη ἀναγνώσῳ μετ' ἀσφαλείας. Πάντως ὅμως τοῦτο κρύπτει ἐπώνυμόν τι ἢ παρωνύμιον καταλήγον εἰς — ισ(σ)α. ΙΙ. Χ. Μουζαλῶνισσα κλ. κλ. εἴτε μανδατώρισσα κλ. κλ.

Ὅσον δὲ ἀφορᾷ εἰς τὸν ἐν ἀρχῇ τοῦ μνημείου τύπον ἐτελειώθη [= ἀπέθανε] σημειούσθω ὅτι εἶναι κατ' ἐξοχὴν εὐχρηστος ἐν τοῖς ἐπιγραφικοῖς χαράγμασιν Ἀττικῆς τῆς Βυζαντιακῆς περιόδου. Ἐν τοῖς ἐκδεδομένοις ἐξ αὐτῶν προκειμένου περὶ ἀναγραφῶν θανάτων ἅπαξ μόνον ἀνεύρον τὸν τύπον

¹⁾ Πρβλ. πρὸ παντὸς τὸ ἔργον τοῦ J. Ph. Fallmetayer, Welchen Einfluss hatte die Besetzung Griechenlands durch die Slaven auf das Schicksal der Stadt Athen und der Landschaft Attika; Stuttgart und Tübingen 1835.

ἀπειρώθη¹⁾, δις τὸν τύπον ἐκοιμήθη²⁾ καὶ σχεδὸν ἑκατοντάκις τὸ ἐτελειώθη. Εἶναι δὲ τὰρχαιότερα ἐκ τῶν κεχροτισμένων ἀττικῶν ἐπιγραφικῶν χαραγμάτων, ἐν οἷς ὁ τύπος ἐτελειώθη, τῶν ἐτῶν 694³⁾, 704⁴⁾ καὶ 714⁵⁾, πάντα ἐγκεκολαμμένα ἐπὶ τῶν κίωνων τοῦ Παρθενῶνος. Καὶ οὐχὶ μόνον ἐν ἐπιγραφικοῖς χαραγμασιν, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐπιτυμβίοις ἐπιγραφαῖς Ἀττικῆς ἀπαντᾷ συχνότατα ὁ τύπος ἐτελειώθη [= ἀπέθανε⁶⁾]. Ἐξ αὐτῶν, τῶν ἐπιτυμβίων δῆλον ὅτι ἀττικῶν ἐπιγραφῶν, αἱ φέρουσαι τὸν τύπον ἐτελειώθη δὲν φαίνονται ἀρχαιότεραι τοῦ ὀγδόου ἢ μᾶλλον τοῦ ἐνάτου αἰῶνος· αἱ παλαιότεραι τοῦλάχιστον ἐκ τῶν κεχροτισμένων εἶναι τῶν ἐτῶν 'FTEΔ'⁷⁾ καὶ

¹⁾ Ἀντωνῖνος ἀρχιμανδρίτης, ἐνθ' ἀνωτέρω σ. 62, ἀριθ. 72. Πίναξ 20, ἀριθ. 72. (Πρβλ. Πιττάκην ἐνθ' ἀνωτέρω. φυλ. 43, τοῦ 1856, σ. 1437 ἀριθ. 2940 — Πρβλ. C.I.G. ἀριθ. 9355).

²⁾ Ἀντωνῖνος ἀρχιμανδρίτης, ἐνθ' ἀνωτέρω. σ. 29, ἀριθ. 35 καὶ 38. Πίναξ 11, ἀριθ. 35 καὶ 38 (Πρβλ. Πιττάκην ἐνθ' ἀνωτέρω. Φυλ. 34, τοῦ 1853, σ. 937 ἀριθ. 1587 καὶ Φυλ. 43, τοῦ 1856, σ. 1439 ἀριθ. 2975 — Πρβλ. C.I.G. ἀριθ. 9334 καὶ 9386).

³⁾ Ἀντωνῖνος ἀρχιμανδρίτης, ἐνθ' ἀνωτέρω σ. 14. Πίναξ 5 (Πρβλ. Πιττάκην ἐνθ' ἀνωτέρω. Φυλλ. 43, τοῦ 1856, σ. 1438, ἀριθ. 2952. — Πρβλ. C.I.G. ἀριθ. 9350).

⁴⁾ Ἀντωνῖνος ἀρχιμανδρίτης, ἐνθ' ἀνωτέρω σ. 14. Πίναξ 15. (Πρβλ. Πιττάκην ἐνθ' ἀνωτέρω. Φυλλ. 43, τοῦ 1856, σ. 1437 ἀριθ. 2941. — Πρβλ. C.I.G. ἀριθ. 9351).

⁵⁾ Ἀντωνῖνος ἀρχιμανδρίτης, ἐνθ' ἀνωτέρω σ. 14. Πίναξ 15. (Πρβλ. Πιττάκην ἐνθ' ἀνωτέρω. Φυλ. 43 τοῦ 1856, σ. 1437 ἀριθ. 2944. — Πρβλ. C.I.G. ἀριθ. 9352).

⁶⁾ Richard Pococke, Inscriptionum antiquarum Graec. et latin. liber Accedit Numismatum Ptolemaeorum, Augustarum et Caesarum in Aegypto, cusorum, e Scriniiis Britanicis Catalogus. Τόμ. I Ἐν Λονδίῳ 1752, σ. 52 ἀριθ. 31, (Πρβλ. C.I.G. ἀριθ. 9320. — Πρβλ. Στεφ. Ἀθ. Κουμανούδη, Ἀττικῆς ἐπιγραφαὶ ἐπιτύμβιοι. Ἐν Ἀθήναις 1871, σ. 412, ἀριθ. 3572 — Κυριακὸς Πιττάκης ἐνθ' ἀνωτέρω, Φυλ. 52 τοῦ 1859, σ. 1910, ἀριθ. 3712, Πρβλ. Σ. Κουμανούδη, ἐνθ' ἀνωτέρω, σ. 414 ἀριθ. 3587. — Πρβλ. Ἀντωνῖνον ἀρχιμανδρίτην, ἐνθ' ἀνωτέρω, σ. 78, ἀριθ. 8. Πίναξ 25, ἀριθ. 8). — Ἰωάννου Σακκελίωτος, Ἐπιγραφαὶ Χριστιανικαὶ ἐπιτύμβιοι. Ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι. Περίοδος Γ', 1886, σ. 235 κ. ε' Α', σ. 237 Β' σ. 237 κ. ε' Γ'. — Κ. Κωνσταντοπούλου, Ἀνέκδοτοι ἐπιγραφαὶ ἐπιτύμβιοι χριστιανικῶν χρόνων. Ἐν τῇ Ἀρμονίᾳ, ἐπιστημονικῶν περιοδικῶν συγγράμματι. Τόμ. Α' (1900) σ. 35. Πίναξ Δ', ἀριθ. 35. Ἐν προσεχῶς δημοσιευθησομένῃ συναγωγῇ μου Ἀττικῶν ἐπιτυμβίων ἐπιγραφῶν ἐκδίδονται τρεῖς ἐπιγραφαὶ τοῦ τύπου ἐτελειώθη.

⁷⁾ Ἰωάννου Σακκελίωτος ἐνθ' ἀνωτέρω σ. 235 κ. ε' Α'.

‘ΕΤΟΦ’¹⁾ ἀπὸ κοσμογονίας, ἦτοι τῶν ἐτῶν 856 καὶ 867 ἀπὸ Χριστοῦ ἐνσαρκώσεως λογιζομένων. Προφανῶς δὲ, ἐκ τῶν ἐπιτυμβίων χριστιανικῶν ἐπιγραφῶν Ἀττικῆς αἱ φέρουσαι τὸν τύπον ἀνεπαύσατο εἶναι ἀρχαιότεραι ἢ αἱ φέρουσαι τὸν τύπον ἐτελειώθη· ἀκριβῶς δὲ ἡ ἀρχαιότερα, ὡς εἰκάζεται²⁾, πασῶν τῶν ἐπιτυμβίων χριστιανικῶν ἐπιγραφῶν Ἀττικῆς ἔχει τὸν τύπον: „... Χριστιανὸς πιστός, εἰς [τοῦτον] τὸν τόπον ἀν[απ]α- [ύετα]...“³⁾.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ τύπου ἐτελειώθη [=ἀπέθανε] ἐν τοῖς ἐπιγραφικῶς μνημείοις Ἀττικῆς τῶν χριστιανικῶν αἰώνων. Ἐν ἐπιτυμβίοις ὅμως ἐπιγραφαῖς ἄλλων τόπων ὁ τύπος ἐτελειώθη ἀπαντᾷ κατὰ πολὺ πρωϊμώτερον ἢ ἐν Ἀττικῇ. Οὕτω παραδείγματος χάριν ἐν ἐπιγραφῇ ἐκ Ἰηγίου ἀναγινώσκωμεν „Ἐνθάδε κίτε ἐν εἰρήνῃ Μαρία... ἐτελιώθη Ἰουλίου κ', ὑπατία Φλ(αβίου) Φα[ύ]σ[του];“ τοῦτ' ἔστιν τῷ 490⁴⁾ μ. Χ. Ἐν ἐπιγραφῇ ἐκ Σμύρνης: „Ὁ τοῦ Θεοδοῦλος Φιδήλιος... τελειοθεὶς ἐν Χ(ριστῷ) μηνὶ Φεβρουαρίου η' ἐνδ(ικτιῶνος) ἰβ' ὑπατίας Φλ. Ἰουστ[ιν]ιανοῦ τοῦ εὐσεβεστ(άτου) ἡμῶν βασιλέως τὸ τέταρτον“ τοῦτ' ἔστι τῷ 533⁵⁾. Καὶ πάλιν ἐν ἐπιγραφῇ ἐκ Βάρνης, τῆς πάλαι Ὀδησοῦ, „Δανιήλ... ἐτελιώθη μ(η) (ὁς) Οκτωβρίου κ'... βασιλεύοντος Ἰουστινιανοῦ τοῦ λα⁶⁾ ἔτους“ ἦτοι τῷ 557—558⁶⁾.

Ἐν τέλει σημειοῦμεν, ὅτι ἡ ἐπίτμησις ET = ἐτ(ους) εἶναι συνηθεστάτη ἐν τοῖς ἐπιγραφικῶς μνημείοις Ἀττικῆς καὶ ἄλλων ἔτι χωρῶν.

¹⁾ Αὐτόθι σ. 237 κ. ε. Γ'.

²⁾ Ch. Bayet, Inscriptions chretiennes de l'Attique. Ἐν τῷ Bulletin de Correspondance Hellénique τόμ. I (1877), σ. 393, ἀριθ. 1. — Πρβλ. C. Bayet, De titulis Atticae christianis antiquissimis commentatio historica et epigraphica. Lutetiae Parisiorum 1878, σ. 99, ἀριθ. 75 καὶ σ. 37 καὶ 43.

³⁾ Αὕτη εἶναι ἡ ἀνάγνωσις τῆς ἐπιγραφῆς ἐν τῷ I. G. III, ἀριθ. 3435. Διαφόρως ἀναγινώσκει ὁ Bayet ἐν Bul. de Cor. Hel. τόμ. I (1877) σ. 393 καὶ Titulis Atticae etc σ. 99 ἀριθ. 75. Ὁ Κουμανούδης ἐνθ' ἀν. σ. 409 ἀριθ. 3552 (Πρβλ. περιοδικὸν „Φιλίστορα“ τόμ. Δ' σ. 545) ἀφήνει ἀσυμπλήρωτον.

⁴⁾ I. G. XIV ἀριθ. 628.

⁵⁾ C.I.G. ἀριθ. 9276.

⁶⁾ C. Jirecek, ἐν τοῖς Archaeologisch-epigraphische Mitteilungen aus Oesterreich-Ungarn τόμ. (1886) σ. 179. — I. H. Mor d m a n n, Zur Topographie des nördlichen Syriens aus griechischen Inschriften. (ἀπόσπασμα ἀγνοῶ πόθεν. εἶδον αὐτὸ ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ kais. Deutschen archaeologischen Instituts Athen. Β. ἀριθ. 592) — Πρβλ. Νίκου Α. Βέη, Ἀναγνώσεις Χριστιανικῶν ἐπιγραφῶν Αἰγίνης, Θεσπιῶν, Μεγάρων, Κορίνθου καὶ Ἄργους καὶ παρεκβολαὶ εἰς ταύτας. Ἐν τῷ Bulletin de l'Institut Archéologique Russe de Constantinople, τόμ. ΙΔ' (1909) σ. 167.

IV.

Πλάξ κοινού λίθου έναποκειμένη ἐν τῇ κεντρικῇ Ἐπιγραφικῇ Μουσεῖῳ Ἀθηνῶν. Αἱ διαστάσεις αὐτῆς 0,18 (ὑψος) \times 0,27 (πλάτος). Τὸ πάχος 0,17. Φέρει κεχαραγμένα τὰ γράμματα:

ΛΟΓΚΑ Β̄

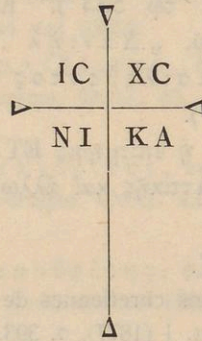
Ἦτοι:

Λουκᾶ Β̄

Β̄ = δύο εἴτε δεύτερος¹⁾. Τάνωτέρω γράμματα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι ἐκ τῶν λεγομένων τεκτονικῶν συμβόλων.

V.

Λίθος ὀρθογωνικὸς έναποκείμενος ἐν τῇ κεντρικῇ Ἐπιγραφικῇ Μουσεῖῳ Ἀθηνῶν. Ὑψος 0,28. Πλάτος 0,08. Πάχος 0,17. Γράμματα λίαν ἐπιπολαίως δι' ἀκίδος κεχαραγμένα:

VI.

Λίθος Ὑμήτιος, ὡς φαίνεται, ὀρθογώνιος τὸ σχῆμα. Ὑψος 0,28. Πλάτος 0,19. Πάχος 0,22. Ἐναπόκειται ἔνθα καὶ ὁ προηγούμενος. Φέρει τὰκόλουθα γράμματα ἐπιμελῶς γεγλυμμένα:

ΘΕΟΔΩΡΟΥΚΤΙΜΑ

Ἦτοι:

Θεοδωρου κτιμα (= κτημα).

Ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπιγραφῆς φαίνονται τὰ ἔχνη γεγλυμμένου σταυροῦ. Προφανῶς ὁ λίθος ἦτο ἐντετελισμένος που ὡς ὑπέρθυρον, πιθανῶς ἐν οἰκίᾳ ἀνηκούσῃ εἰς τινα Θεόδωρον.

¹⁾ Πρὸβλ. προχείρως V. Gardthausen, Griechische Paläographie, Leipzig, 1879, σ. 256.

VII.

Πλάξ γλαυκοχρόου μαρμάρου τοῦ Ὑμηττοῦ. Ὑψος 0,09. Πλάτος μέχρι 0,16. Πάχος 0,06. Ἐναπόκειται ἔνθα καὶ τὰ ὑπ' ἀριθ. II, IV, V, VI ἀνωτέρω μνημεῖα. Γράμματα λίαν ἀμελῶς ἐγκεκολαμμένα:

Φ	X	ΓC	X̄C	ΚΑΒΟΥΘΗΤ
Φ	Π	N̄I	Κ̄A	ΚΑΛΟΥΤ

Ἦτοι:

Φ(ῶς)	X(ριστοῦ)	Ἰ(ησοῦς)	X(ριστός)	καὶ τὰ
Φ(αίνει)	Π(ᾶσι)	Nι	Κᾶ	

πρὸς δεξιὰν τούτων:

Κ(υρί)α βούθη [= βοήθει] τ[ῷ] σ[ῶ] δούλω (εἶτε: τὸν σὸν δούλον) δεῖνος (βαπτιστικὸν ὄνομα) τοῦ]

Καλοῦ τ[οῦ....]

Καὶ ἄλλην δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν συμπλήρωσιν:

Κ(υρί)α βούθη [= βοήθει] τ[οῦ]

Καλοῦ τ[οῦ....]

Δὲν πρέπει δὲ τυχὸν νὰ ξενίσῃ τινὰ ἡ σύνταξις τοῦ βοηθεῖν μετὰ γενικῆς. Κατ' ἀναλογίαν τῆς φράσεως Κύριε μνήσθητι τοῦ δεῖνος καθιερώθη κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας καὶ ἡ φράσις: Κύριε βοήθει τοῦ δεῖνος (δηλὸν ὅτι μετὰ γενικῆς). Παραδείγματα δὲ τῆς τοιαύτης τοῦ βοηθεῖν συντάξεως πλείστα ἡδύνατό τις νὰναφέρῃ ἐκ διαφόρων ἑλληνικῶν χωρῶν, ἀλλ' ἐνταῦθα ἐπιτραπήτω μοι νὰ παραθέσω Ἀττικὰ μόνον παραδείγματα, ἅτινα σταχυολογῶ ἐκ τῆς ἀνωτέρω μνημονευθείσης συλλογῆς χριστιανικῶν ἐπιγραφικῶν χαραγμάτων τοῦ ῥώσσου ἀρχιμανδρίτου Ἀντωνίου. Καὶ δὴ ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ Ἐρεχθείου ἀναγινώσκωμεν ἐγκεκολαμμένον:

Κύριε βοήθει τοῦ δούλου σου Εὐτυχιανοῦ
δομεστίκου ἀμὴν¹⁾.

Καὶ ἐπὶ τῶν κίωνων τοῦ Παρθενῶνος:

Κύριε βοή(θει τοῦ δ)ούλου σοῦ Γερμανοῦ
καὶ ἀνάξιου²⁾.

Κύριε βοήθη τοῦ δούλου σοῦ Κυριακοῦ
Διακόνου³⁾.

¹⁾ Ἀντωνίος ἀρχιμανδρίτης ἐνθ' ἀνωτέρω σ. 38, ἀριθ. 1. Πίν. 14 ἀριθ. 1.

²⁾ Ἀντωνίος ἀρχιμανδρίτης ἐνθ' ἀνωτέρω σ. 41, ἀριθ. 2. Πίναξ 16, ἀριθ. 2. — Πρβλ. Κ. Μ. Κωνσταντόπουλον ἐν „Βυζαντιδὶ“ τόμ. Α' (1909) σ. 113, ἀριθ. 7 καὶ Νίικον Α. Βέην ἐν „Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι“ τοῦ 1911, σ. 105 κ. ἑ. ἀριθ. 41.

³⁾ Ἀντωνίος ἀρχιμανδρίτης, ἐνθ' ἀνωτέρω σ. 53, ἀριθ. 38. Πίν. 18, ἀριθ. 38. — Πρβλ. C.I.G. ἀριθ. 9415.

Κύριε βοήθη Λέοντος πρεσβυτέρου¹⁾.
 Κύριε βοήθει τοῦ σοῦ δούλου Στρατηγείου καὶ
 δὸς αὐτῷ ἄφαισιν ἁμαρτυῶν. Ἀμήν. Γένοιτο²⁾.
 Δέσπυνα Ἀθηνῶν βοήθη τοῦ δο(ύλου σου) Βασιλουν
 καὶ τῶν τέκνων. ἀμήν³⁾.

Κλ. κλ. — Ἄξια δὲ σημειώσεως εἶναι καὶ τινες ἄλλαι περιπτώσεις, καθ' ἃς
 ἡ συνεφορὰ βοήθει τῷ, ἐκλαμβανομένη ἴσως καὶ ὡς μία λέξις, συνάπτεται
 μετὰ πτωτικῶν κατὰ γενικήν. Οὕτω ἔχομεν ἐπὶ τῶν κίωνων τοῦ Παρθενῶνος
 ἐπιγραφικὰ χαράγματα:

Ἄγια Μαρία βοήθησον τὸ δούλο σου Λερνίκου⁴⁾.

Κύριε βοήθη τὸ δολο. ο Βασιλείου Μο . . . ρου Ἀμήν⁵⁾.

Ὅπως δὲ κατὰ: τὸ μνήσθητι τοῦ καθιερώθη τὸ: βοήθει τοῦ
 (μετὰ γενικής), οὕτω καὶ τὰνάπαλιν ἐκ τοῦ βοήθειν τῷ προήλθεν ἀνα-
 λογικῶς ἢ παρὰ τοῖς μεσοχρονίοις Ἀθηναίοις εὐχρηστος συνεφορὰ μνήσθη-
 τι τῷ δεῖνος (μετὰ δοτικῆς δῆλον ἔστι). Οὕτω ἔχομεν ἐγκεκολλη-
 μένα ἐπὶ τῶν κίωνων τοῦ Παρθενῶνος τὰ μεσαιωνικὰ χαράγματα:

Μνήσθητι Κύριε τῷ σῷ δούλῳ Φλαβίῳ πρε-
 σβυτέρῳ τῆς ἐκκλησίας Ἀθηνῶν ἀμήν ἰσ
 χσνικα⁶⁾.

Μνήσθητι Κύριε τῷ σῷ δούλῳ Γεωργίῳ πρε-
 σβυτέρῳ καὶ γραμματικῷ⁷⁾.

Μνήσθητι Κύριε ἐν τῇ βασιλείᾳ Σου Σῷ
 δούλῳ Ποθητῷ Χρυσόχο⁸⁾.

Μνήσθειτι, κ(ύριε), . . . [τῷ] σῷ δούλῳ Ἐπιφανίῳ
 διακ(όνῳ), ψάλτο(υ) καὶ σκευωφύλακι — καὶ θεο[δ]-
 (ώρω) πρεσβυτέρῳ [τ]ούτου ἀνεψιῷ . . .⁹⁾. Κλ. κλ. κλ.

¹⁾ Ἀντωνῖνος ἀρχιμανδρίτης, ἔνθ' ἀνωτέρω σ. 66, ἀριθ. 85. Πίν. 21, ἀριθ. 85.
 — Πρὸλ. C.I.G. ἀριθ. 9414.

²⁾ Ἀντωνῖνος ἀρχιμανδρίτης, ἔνθ' ἀνωτέρω σ. 67, ἀριθ. 88. Πίναξ 23,
 ἀριθ. 88.

³⁾ Ἀντωνῖνος ἀρχιμανδρίτης, ἔνθ' ἀνωτέρω σ. 71, ἀριθ. 97. Πίναξ 24,
 ἀριθ. 24, ἀριθ. 97.

⁴⁾ Ἀντωνῖνος ἀρχιμανδρίτης, ἔνθ' ἀνωτέρω σ. 41, ἀριθ. 4. Πίναξ 16,
 ἀριθ. 4.

⁵⁾ Ἀντωνῖνος ἀρχιμανδρίτης, ἔνθ' ἀνωτέρω σ. 70, ἀριθ. 93.

⁶⁾ Ἀντωνῖνος ἀρχιμανδρίτης, ἔνθ' ἀνωτέρω σ. 54, ἀριθ. 42. Πίναξ 22,
 ἀριθ. 22. — Πρὸλ. C.I.G. ἀριθ. 9411.

⁷⁾ Ἀντωνῖνος ἀρχιμανδρίτης, ἔνθ' ἀνωτέρω σ. 55, ἀριθ. 47. Πίναξ 19,
 ἀριθ. 47. — Πρὸλ. C.I.G. ἀριθ. 9410.

⁸⁾ Ἀντωνῖνος ἀρχιμανδρίτης, ἔνθ' ἀνωτέρω σ. 71, ἀριθ. 100. Πίναξ 24,
 ἀριθ. 100.

⁹⁾ C.I.G. ἀριθ. 9396. — Πρὸλ. C.I.G. ἀριθ. 9403, 9404, 9407, 9408, 9409.

Ἐπίσης κατὰ τὸ δοηθεῖν τινὶ ἔχομεν ἐν δυοῖ χαράγμασι τοῦ Παρθενῶνος δοτικῶ συντεταγμένα καὶ τὰ ρήματα ἰσώζω καὶ φυλάττω. Τῶν χαραγμάτων τούτων τὸ μὲν λέγει: θεηδόχε δέσποινα, πιστῶν τὸ κέρασ, σῶζε, φ[ύ]λαττε τῷ σῷ πιστῷ οἰκέτῃ ποθητῷ, διακό(νῳ) καὶ χαρτουλαρίῳ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας Ἀθηνῶ(ν)¹⁾. Τὸ δ' ἕτερον τῶν χαραγμάτων λέγει: θεηδόχε δέσποινα[να], πιστῶν τὸ κέ[ρα]σ[ς], σῶζε, φύλαττε τῷ πιστῷ οἰκέτῃ Ἰωάνν[η] διακό(νῳ) καὶ οἴκο(νόμῳ) τῆς μεγάλης ἐκκλησίας Ἀθηνῶ(ν).

Ἀθηναϊκὸς δὲ οἶκος Καλοῦ κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας εἶναι γνωστὸς ἐπίσης ἐξ ἐπιγραφικῶν χαραγμάτων: οὕτω ἐπὶ κίονος τοῦ κοινῶς λεγομένου Θεοῦ Μιχαήλ μοναχὸς καὶ ἡγούμενος τοῦ Καλ[οῦ] μηνὶ Φεβρουαρίῳ ἰθ', ἰνδ. ι' ἔτους Ἑφζε' [= 1057]²⁾. Ἐφ' ἐτέρου δὲ κίονος τοῦ αὐτοῦ μνημείου σημειοῦται: ἐτ[ε]λειώθη ἐν Κυρίῳ . . . Καλός. Μηνὶ Ὀκτωβρίῳ β', ἰνδ. ιδ' Ἑχμδ' (1135)³⁾. Ἐπὶ τινος δὲ τῶν τοίχων τῆς Παναγίας τῆς Σωτείας τῆς ἐπικαλουμένης τανῦν Νικοδήμου ἢ ὀρθότερον Λυκοδήμου⁴⁾ ἀναγινώσκομεν: Ἐτελειώθη Φίλιππος τοῦ (Νικήτα) Καλοῦ (μηνὶ . . .)⁵⁾.

Ἡ δὲ Κ(υρί)α, ἣς ἐπίκλησις γίνεται ἐν τῷ περὶ οὗ ο λόγος μνημείῳ, εἶναι βεβαίως ἢ Παρθένος Ἀγία Μαρία⁶⁾, ἢ Θεη[-ο]δόχος δέσποινα πιστῶν τὸ κέρασ⁷⁾, ὡς συχνάκις λέγεται ἢ Θεοτόκος ἐν τοῖς Ἀττικοῖς ἐπιγραφικοῖς χαράγμασιν, ἢ Δέσποινα τῶν Ἀθηνῶν, ὡς ἔχομεν ἐν τινι τῶν ἀνωτέρω παρατεθέντων.

Καὶ πράγματι ὡς τὸ πάλαι ἢ Ἀθηνᾶ, ταύτη ἢ Παναγία Θεοτόκος κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ἦτο ἢ πολιοῦχος τῶν Ἀθηνῶν, Ἀθηνιώτισσα

¹⁾ C.I.G. ἀριθ. 9398.

²⁾ C.I.G. ἀριθ. 9400.

³⁾ Ἀντωνίνος ἀρχιμανδρίτης ἐνθ' ἀνωτέρω σ. 30, ἀριθ. 40. Πίναξ 11, ἀριθ. 40.

⁴⁾ Ἀντωνίνος ἀρχιμανδρίτης ἐνθ' ἀνωτέρω σ. 27, ἀριθ. 26. Πίναξ 10, ἀριθ. 21.

⁵⁾ Ἠρβλ. καὶ Τάσσου Δημητρίου Νερούτσου, Χριστιανικαὶ Ἀθῆναι . . . Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Δελτίου τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος [τόμ. Γ']. Ἀθήνησι 1889, σ. 87 κ. ἐ. κλ. κλ.

⁶⁾ Ἀντωνίνος ἀρχιμανδρίτης ἐνθ' ἀνωτέρω σ. 10, ἀριθ. 10. Πίναξ 4, ἀριθ. 10.

⁷⁾ Ἀντωνίνος ἀρχιμανδρίτης ἐνθ' ἀνωτέρω σ. 41, ἀριθ. 4. Πίναξ 16, ἀριθ. 4. Σελ. 42, ἀριθ. 5. Πίναξ. 16 ἀριθ. 5. Σελ. 68 ἀριθ. 90.

⁸⁾ Ἀντωνίνος ἀρχιμανδρίτης ἐνθ' ἀνωτέρω σ. 39, ἀριθ. 3. Σελ. 44, ἀριθ. 11 καὶ 14. Σελ. 45. Σελ. 48, ἀριθ. 25. Σελ. 54, ἀριθ. 44. — C.I.G. ἀριθ. 9398.

διὰ τοῦτο ἐπικαλουμένη (ἰδία ὡς φαίνεται ἢ ἐν τῷ Παρθενῶνι λατρευομένη), ὅπερ ἐπώνυμον εὐρίσχομεν ἐπανειλημμένως ἐν Ἀθηναϊκοῖς μολυβδοδόλλοις¹⁾ καὶ ἐν ἄλλοις ἔτι κειμένοις²⁾).

Περὶ δὲ τῆς ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπιγραφῆς ῥήσεως Φ[ῶς] Χ[ριστοῦ] Φ[αίνει] Π[ᾶσι] σημειωτέον, ὅτι εἶναι εἰλημμένη ἐκ τῆς λειτουργίας τῶν προηγιασμένων ἀποτελοῦσα ἰδίαν ἐκφώνησιν τοῦ ἱερέως. Περὶ δὲ τοῦ μονογράμματος ΦΧΦΠ καθ' ὅλου ἰδὲ τὰ λεγόμενα ὑπὸ C. Levis καὶ Σ. Ἀριστάρχῃ³⁾, ὡς καὶ τὰ ὑπὸ S. Petrides⁴⁾. Πρόσθετες δέ, ὅτι εὑρηται συνηθέστατα τοῦτο ἐν ἀρχῇ ἐπιτυμβίων βυζαντιακῶν ἐπιγραφῶν τῆς Κάτω Ἰταλίας⁵⁾. Ἐπίσης εὑρηται παρὰ σταυροὺς γεγραμμένοι. Ἐν δὲ τῇ Ἀττικῇ ἀπαντᾷ ἐγκεχαραγμένον παρ' εὐσεβῶν Χριστιανῶν ἐπὶ τῶν κιόνων τοῦ Παρθενῶνος, τῶν Προπυλαίων καὶ τῶν τοίχων ἑλληνικῶν καὶ χριστιανικῶν κτιρίων⁶⁾. Καθ' ὅσον δὲ ἀφόρᾳ εἰς τὸ κοινότατον Ἰ(ησοῦ)ς Χ(ριστο)ς νικᾷ, τὸ ἐπίσης ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπιγραφῆς κείμενον, εἰρήσθω, ὅτι εὑρηται καὶ Νικᾷ Ἰησοῦς Χριστός⁷⁾. Ἡ δὲ γραφὴ βουθεῖν εἶναι συνῆθης ἐν χριστιανικαῖς ἐπιγραφαῖς. Π-χ. ἐν ἐπιγραφῇ Ἀκώριδος Αἰγύπτου, ἧς ἐπιγραφῆς ἢ ἀρχή: ΕΙCΘΕΟC | ΟΒΟΥΘΩΝ |⁸⁾.

Προκειμένου δὲ νὰ χρονολογηθῇ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐπιγραφικὸν μνημεῖον, νομίζω, ὅτι πρέπει νὰναχθῇ εἰς τὴν μεταξὺ τοῦ ΙΑ' καὶ ΙΙ' αἰῶνος περίοδον.

¹⁾ Ἴδε G. Schlumberger, Sigillographie de l'Empire Byzantin, Paris 1884 σ. 172 κ. ἔ. — Πρὸβλ. Κ. Μ. Κωνσταντοπούλου, Βυζαντιακὰ Μολυβδοδόλλοι. Ἐν Journal International d'Archéologie Numismatique. Τόμος Ε' (1902) σ. 190, σ. ἀριθ. 58. — Πρὸβλ. καὶ Σ. Λάμπρου, Αἱ Ἀθηναὶ περὶ τὰ τέλη τοῦ δωδεκατοῦ αἰῶνος. Ἐν Ἀθήναις σ. 36. κ. ἔ.

²⁾ Ἴδὲ προχείρως Σ. Π. Λάμπρον ἐντ' ἀνωτέρω, σ. 34. κ. ἔ.

³⁾ Ἐν τῷ Περιοδικῷ τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως τόμ. Ι' (1879) σ. 68 κ. ἔ.

⁴⁾ S. Petrides, Note sur une lampe chrétienne. Ἐν τῇ Echos d'Orient. Τόμ. Ε' (1901—1902) σ. 47—49. — Πρὸβλ. καὶ „Bessarione“ τόμ. . . σ.

⁵⁾ Ch. Diehl, Peintures Byzantines de l'Italie meridionale. Ἐν τῷ Bulletin de Correspondance Hellénique τόμ. VIII (1884) σ. 270 ἐν ὑποσημειώσει 3.

⁶⁾ Πρὸβλ. Νίκου Α. Βέη, Σύνταγμα ἐπιγραφικῶν μνημείων Μετεώρων καὶ τῆς πέριξ χώρας Ἐν τῇ < Βυζαντίδι > τόμος Α' (1909), σ. 578.

⁷⁾ Δελτίον Γ' τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας. Ἐν Ἀθήναις 1903, σ. 94.

⁸⁾ G. Lefevre ἐν τῷ Bulletin de Correspondance Hellénique, τόμ. ΚΖ' (1903) σ. 375, ἀριθ. 117 — Πρὸβλ. Νίκου Α. Βέη ἐν τῇ „Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι“ τοῦ 1911 σελ. 103.

VIII.

Ἐπί τεμαχίου λευκοῦ μαρμάρου, διαστάσεων 0,32×0,115 ὡς ἔγγιστα, ὅπερ ἐναπόκειται ὑπ' ἀριθ. 3893 ἐν τῇ συλλογῇ τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας Ἀθηνῶν, προερχόμενον ἐκ προσφορᾶς τοῦ Δρος κ. Γ. Λαμπάκη, ἔχει χαραχθῆ δι' ἀκίδος ἢ ἐπιγραφῆ

+ ΥΠΕΡ . . .
Ἦτοι
+ ὑπὲρ . . .

Ὁ χαρακτὴς ἀφῆκε τὴν ἐπιγραφὴν ἀτελεῖ. Δυνάμεθα νὰ συμπληρώσωμεν: + ὑπὲρ ὑγείας (εἴτε ἀναπαύσεως) τοῦ δεῖνος.

IX.

Μαρμαρίνη πλάξ ἀποκεκρουμένη (μέγιστον πλάτος 0,48, ὕψος 0,11) προερχομένη ἐκ τῆς Ἀθηναϊκῆς Ἀκροπόλεως, ἐναπόκειται ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ συλλογῇ τοῦ λεγομένου Θεσείου. Κάτωθι ὠραίου γλυπτοῦ κοσμήματος φέρει τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν:

ΑΝΤΙΛΗΜΠΤΩΡΗΜΩΝΟΘΕΟΣ///

Ἦτοι

Ἀντιλήμπτωρ ἡμῶν ὁ Θεὸς|||

Μετὰ τὴν λέξιν Θεὸς διακρίνονται ἴχνη γράμματος, ἴσως ἐνὸς Κ.

Τὸ κείμενον τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἔχει ληφθῆ ἐκ τοῦ ΝΕ' ψαλμοῦ, 7,11, ἐνθα κεῖται: ἀντιλήπτωρ ἡμῶν ὁ Θεὸς Ἰακώβ.

Ἐξ ἐπόψεως δὲ γλωσσικῆς ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὁ τύπος ἀντιλήμπτωρ. Τὸν τύπον ἀντιλήμπτωρ ἀνεῦρον καὶ ἐν ἐπιγραφῇ τοῦ ἔτους 491 ἐκ Kertsch¹⁾. Πῶς δ' ἐρμηνεύεται ὁ τύπος οὗτος ἰδὲ τὰς σχετικὰς ἐργασίας τοῦ Wilh. Schulze²⁾ καὶ τοῦ Gust. Meyer³⁾. Πρὸς καὶ τὸ ἀντίλεμψις ἐκ ἐπιγραφῆ ἐκ Tafas τῆς Συρίας⁴⁾ καὶ τὸ ἀντίλημψις

¹⁾ J. Kulakowsky, Eine altchristliche Grabkammer in Kertsch aus dem Jahre 491. Ἐν τῇ Römische Quartalschrift, τόμ. Η' (1894) σ. 79 καὶ πίναξ Β'.

²⁾ W. Schulze, Samstag. Ἐν τῇ Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung, τόμ. ΛΓ' (1894) σ. 366—386.

³⁾ G. Meyer, Zur Geschichte des Wortes Samstag. Ἐν τοῖς Indogermanische Forschungen, τόμ. Δ' (1894) σ. 326—334.

⁴⁾ Ch. Fossey ἐν Bulletin de Correspondance Hellénique τόμ. ΚΑ' (1897) σ. 46, ἀριθ. 26. Ὁ ἐκδότης ἀναγινώσκει: ἀνρίλ(η)ψις. Ἀλλ' ἀναγνωστέον κατὰ τὸ διὰ κεφαλαίων κείμενον: ἀντίλεμψις, καθ' ἃ ἤδη ὑπέδειξε καὶ ὁ Ἄθ. Παπαδόπουλος Κεραμεὺς ἐν τῷ Δελτίῳ τοῦ Ῥωσικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Παιδείας, τόμ. ΤΜΓ', τευχ. Σεπτεμβρίου 1902, τμήμα κλασσικῆς φιλολογίας, σ. 418, σ. 16.

ἐν ἐπιγραφῇ ἐκ Μπιετίρ τῆς Παλαιστίνης, ἔνθα κεῖται: Ὑπὲρ σωτηρίας S (= καὶ) ἀντιλήμψεως . . .¹⁾. Ὡσαύτως ἐν ἐπιγραφῇ ἐν τῷ χειμάρρῳ Χουζιῖδᾶ κεῖται: Ὑπὲρ σωτηρίας καὶ ἀντιλήμψεως τῶν καρποφορησάντων²⁾ . . .

X.

Μνημεῖον προερχόμενον ἐξ Ἀκροπόλεως, ἐναπόκειται ἐν τῇ ἀρχαιολογικῇ συλλογῇ τοῦ λεγομένου Θησειοῦ. Ἐκ λίθου ὑπόφαιου, ἀποκεκρουμένου ἐκατέρωθεν· μέγιστον πλάτος 0,49, ὕψος 0,18. Ὑψος τῶν γραμμάτων 0,06. Ἐχρησίμευε πιθανῶς ὡς ὑπέρθυρον ἐκκλησίας.

Ἦτοι:

[K] (ὄριο)ς φυλάξει τὴν εἴσοδον ταύ[της].

Ἡ ἐπιγραφὴ περιέχει κείμενον εἰλημμένον ἐκ τοῦ PKA', στ. 8', Ψαλμοῦ, ἔνθα κεῖται: Κύριος φυλάξει τὴν εἴσοδόν σου καὶ τὴν ἔξοδόν σου ἀπὸ τοῦ καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος.

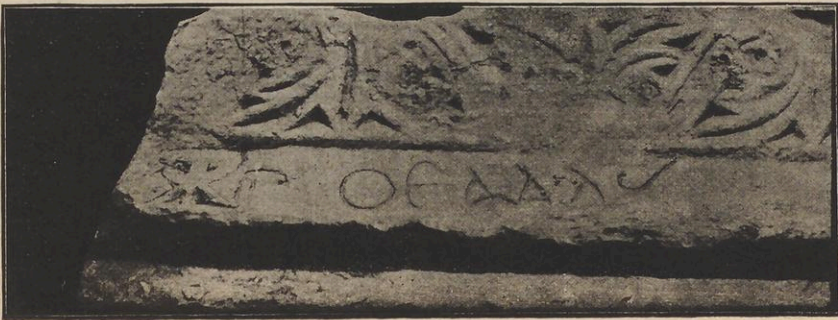
¹⁾ H. Vincent, ἐν τῇ *Revue Biblique internationale* N. S. VII Année (1910) σ. 257.

²⁾ Κλ. Κοικυλίδου, Ὁ ἐν Μαδηβᾶ μωσαϊκὸς χάρτης. Ἐν Ἱεροσολύμοις 1897, σελ. 25. — Πρβλ. Κλ. Κοικυλίδου, Τὰ κατὰ τὴν λαύραν καὶ τὸν χειμάρρον τοῦ χουζιῖδᾶ. Ἐν Ἱερο. σολύμοις 1901, σ. 81. — Τινὲς ἀναγινώσκουσι: ἀντιλήμψεως (Πρβλ.). J. Germer-Durand ἐν *Echos d'Orient*. Τόμ. IA (1908) σ. 303 κ. ἑ.

Ἐπιγραφαί, ἔνθα mutatis mutandis κεῖται ἡ ρῆσις αὕτη, εἶναι γνωστοὶ ἱκαναί καὶ δὴ ἐκ Συρίας καὶ Παλαιστίνης, Kertsch, κλ. κλ.¹⁾. Πρὸς προσέτι ἐπιγραφὴν ἐκ Κνίδου²⁾.

XI.

Τμήμα ἀρχιτεκτονικοῦ κοσμήματος. Προέρχεται καὶ τοῦτο ἐξ Ἀκροπόλεως καὶ ἐναπόκειται τανῦν ἐν τῇ ἀρχαιολογικῇ συλλογῇ τοῦ λεγομένου Θησείου. Κάτωθεν τοῦ γλυπτοῦ κοσμήματος.

Ἦτοι:

. Ὁ Ἑλαδ(ας)

Τὸ ἐν ἀρχῇ συμπλήρωμα δὲν ἡδυνήθην μετ' ἀσφαλείας νάναγνώσω. Βεβαίως ἐν τούτῳ τρύπτεται βαπτιστικόν τι ὄνομά τινος, οὗ τὸ ἐπώνυμον ἢ τὸ ἔργον ἐλαδ(ας).

¹⁾ Lebas et Waddington, Voyage Archéologique Vol. III, Paris 1870, ἀριθ. 2646. — Burton and Drake, Unexplored Syria, London, 1872, ἀριθ. 39 καὶ 42. — Human und Puchstein, Reisen in Kleinasien und Nordsyrien. Berlin, 1890, S. 404. — v. Oppenheim und Lucas, Inschriften aus Syrien Mesopotamien und Kleinasien. Ἐν Byzantinische Zeitschrift τόμ. ΙΔ' (1905), σ. 33 ἀριθ. 35, σ. 35, ἀριθ. 38, σ. 37, ἀριθ. 39. — J. Germer-Durand, ἐν Cosmos τόμ. ΙΖ' σ. 72 (Πρὸς. Revue biblique, τόμ. Α', σ. 585) καὶ ἐν Echos d'Orient, τόμ. ΙΑ' (1908) σ. 77 — Πρὸς. H. Vincent Ἐν Revue Biblique. N. S. année (1908) σ. 409. — Le Blant, Inscriptions chrétiennes de la Gaule, τόμ. Β', σελ. 310. — J. Kulakowsky, ἔνθ' ἀνωρέρω σ. 64.

²⁾ Δημ. Χαδιαρᾶς ἐν Vizantiskij Vremmenik (= Βυζαντινοῖς Χρονικοῖς) Πετροπόλεως, τόμος ΙΕ' (1908) σ. 450.

Περὶ τῆς λέξεως ἐ λ α ι δ ᾱ ς ἐλαιοπώλης = ἐλαιουργός, καὶ τοῦ ἐξ αὐτοῦ ἐπωνύμου ἰδὲ τὰ σημειωθέντα μοι ἀλλαχοῦ¹⁾).

XII.

Πλάξ ἐναποκειμένη ἐν τῇ ἀρχαιολογικῇ συλλογῇ τοῦ λεγομένου Θησείου. Ἐλλειπῆς πρὸς τὰ δεξιὰ, ὕψος 0,135, πλάτος μέγιστον 0,57. ὕψους 0,6 : Γράμματα

Ἦτοι

+ Ἐν ὀνόματι Χ(ριστο)ῦ . . .

Ἡ ἐπιγραφή περιέχει κείμενον αὐτολεξεῖ περιεχόμενον ἐν τῇ Δ' κεφ. στ. 14 τῆς Α' ἐπιστολῆς τοῦ Πέτρου, ἐνθα κεῖται: ὀνειδίξεσθε ἐν ὀνόματι Χριστοῦ. Πολλὰ δὲ εἶναι αἱ παραπλήσια ἀποστολικά καὶ εὐαγγελικά φράσεις.

XIII.

Τμῆμα πλακῶς ἀποκεκρουμένης προερχόμενον καὶ τοῦτο ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τανῶν ἐναποκείμενον ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ συλλογῇ τοῦ λεγομένου Θησείου. Μέγιστον πλ. 0,145, μέγιστον ὕψος 0,135, μέγιστον πάχος 0,05. Ἐπὶ τοῦ ἀποκρούσματος οὗτου διακρίνεται ἡ γλυφὴ φυλλοφόρου σταυροῦ. Ἡ ὀπισθεν τῆς πλακῶς ἐπιφάνεια ἀκατέργαστος.

¹⁾ Νίκου Α. Βέη, Διορθώσεις καὶ παρατηρήσεις εἰς ἀφιερωτήριον τοῦ 1375 ἔτους πρὸς τὴν ἐν Μυστρᾷ μονὴν τῆς Παναγίας τοῦ Βροντοχίου. Ἐν τῇ <Νέα Σιών> (Ἱεροσολύμων) τόμ. Ε' (1907) σ. 244 (καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ τεύχει σ. 4).

Ἦτοι :

[Ἁγιος ὁ Θεός, ἅγιος ἰσχυρός, ἅγιος ἀθάνα-
[τος ἐλέησον ἡμᾶς].

Πρὸς καὶ ἑτέραν ἐπιγραφὴν Μυστρᾶ¹⁾ περιέχουσαν τὸν ὕμνον τοῦτον καὶ τὰ περὶ αὐτῆς ἀλλαχοῦ γεγραμμένα μοι²⁾.

Ἔχων τις ὑπ' ὄψει τὸν ἐπ' ὀνόματι Ἀναστασίου τοῦ κυέστορος οἶκον τὸν ἀρχόμενον διὰ τῶν λέξεων: < Αὐτὸς μόνος ὑπαρχεῖς ἀθάνατος > ...³⁾ καὶ τὴν εὐχὴν: < Δέσποτα κύριε ὁ Θεός, ὁ μόνος ἔχων ἀθανασία καὶ ἄλλην ἡδύνατο νὰ προτείνῃ συμπλήρωσιν τῆς προκειμένης ἐπιγραφῆς >.

Ἦτοι :

[Δόξα σοι ὁ Θεός ὁ μόνος ἀθάνατος]

Οὕτω δὲ ἀναγινώσκειται καὶ ἐν χριστιανικῇ ἐπιγραφῇ Κωρυκοῦ Κιλικίας⁴⁾. Ἐν ἐπιγραφῇ δὲ Kertsch, τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων, κεῖται: < Ἁγιος ὁ Θεός, ἅγιος ἰσχυρός, ἅγιος ἀθάνατος ἐλέησον τὸν δοῦλόν σου Σαυάγαν καὶ Φαισπάρταν... >⁵⁾ Κατὰ ταύτην τὴν ἐπιγραφὴν ἡδύνατό τις νὰ φανιασθῇ καὶ τὴν Προκειμένην Ἀττικῆς.

Ἐν Ἀθῆναις 1906.

Ἐν Μονάχῳ 1911.

ΝΙΚΟΣ. Α. ΒΕΗΣ.

¹⁾ G. Millet ἐν Bulletin de Correspondance Hellenique τόμ. XXIII (1909) σ. 149.

²⁾ Νίκου Α. Βέη, Παρατηρήσεις ἐπὶ τινος Χριστιανικῆς ἐπιγραφῆς. Ἐν < Ἀθῆνᾶ > (περιοδικῶ συγγράμματι τῆς ἐν Ἀθῆναις Ἐπιστημονικῆς Ἐταιρείας) τόμ. ΙΕ' (1903) σ. 513—5.

³⁾ Εἰχολόγιον. Ἐν Βενετῶν, 1891, σ. 411.

⁴⁾ C.I.G. ἀριθ. 9178. — Πρὸς. Ἀ. Παπαδόπουλον Κεραμέα, ἐνθ' ἀνωτέρω σ. 492—3.

⁵⁾ J. Kulakowsky, ἐνθ' ἀνωτέρω, σ. 60.